

וע"ע על דרשות המובאות בגמרא לדין מסוים, אף שבאמת נלמד ממקור אחר – תוס' סוכה כד: ד"ה בכתובה; תוס' שם ל. ד"ה כ; ריטב"א שם כט: תוס' יבמות סח. ד"ה אי. וע"ש בתורא"ש שהביא דוגמאות לדבר. וע"ש עוד במה שחילק.

ור' עוד שפ"א חגיגה י על רד"ה מעילה, שהוכיח שכן דרך רז"ל בכמה מקומות. וכיו"ב כתבו בספרי הכללים בדברי הרמב"ם (וגם שאר ראשונים), שמצאנוהו מביא מקורות להלכות, שבגמרא נלמדו אותן הלכות ממקורות אחרים.

וע"ע: רמב"ם הל' תרומות ז, ג. וע' יבמות עג, ב. (אמנם במשל"מ שם כבר ציין לדעה בירו' כמוש"כ הרמב"ם). רמב"ם יבום ו, ט ובמ"מ. (וע' קה"י (יבמות א) שהעיר דבגמ' דרשי' מיתורא ד–"ה" ולא מעצם המשמעות, אך נ' דהרמב"ם נקט כעומק הפשט (ועתוס' יבמות ח, ב סד"ה כל), והדרש בא לגלויי ע"ו. וע' משך חכמה – תצא).

וע' רמב"ן יבמות יא, א. (ואין קושייתו על הרמב"ם שהמציא דרש שלא כתוב בגמ', אלא שמכאן למד עשה). וע' בשפ"א חגיגה הנ"ל, על שרש"י הביא דרשה לשליחות בתרומה אף דבגמרא ילפי' לה ממקום אחר. וכתב דאף דאין צריך להא דרשה, כיון שהדין אמת, נקט את הדרשה הפשוטה.

ואף כאן נקט הרמב"ם 'כלל ופרט וכלל' כלשון הברייתא. ע' בלחם משנה.

פרפרת

'כשהוא אומר 'אם לא ימצא הגנב' – בטוען טענת גנב הכתוב מדבר... מאי משמע? – אם לא ימצא כמה שאמר אלא שהוא עצמו גנבו' –

'אם לא ימצא הגנב' בגימטריא: 'הוא עצמו גנב'. (בעל הטורים – משפטים)

דף סד

על כללים בדרשות 'כלל ופרט' ו'ריבוי ומיעוט' – ע' במובא ב'יוסף דנת' – נזיר לד–לה (חוברת א, גליון עד).

'מה דהאריכו חז"ל לפעמים יש בהן ענינים נסתרים, ועל דרך הפשט מדרך השמח להרבות דברים, וכאשר נפלאו בשמחת התורה בטבע להאריך, ואמרו לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, ו'קצרה' מקרי שאינו מכביד על האדם נגד טבעו, ואם הטבע רוצה להאריך, אין לעצור בעדה, כמו מי שהלוכו מהיר קשה לו ללכת לאט לאט, והלכך מדרך לומר לא זו אף זו ואצ"ל זו, שמשמחות את הלב אריכות בדברים קלים בחליפת גוונים, ונאמר זמירות היו וגו'. וגם הוא מועיל לזכור את הדברים'. (מתוך אגרות חזון איש (ח"א ל) – מכתב חדו"ת לצעיר).

(ע"ב) 'גניבה וחיים – לכדרב, דאמר אחייה לקרן כעין שגנב' – שאי אפשר לפרש כפשוטו, שבא הכתוב לומר שאינו חייב בכפל לבדו אלא בשנמצאו ברשותו חיים ולא כשטבח או מכר, שאז דינו בד' וה', כי הרי בפסוק זה מנוי גם 'חמור' שאין בו דין ד' וה'. ודינו בתשלומי כפל בין אם נמצא חי בידו בין אם מת. ולכן דרשו שהתואר 'חיים' מתייחס לאופן תשלום 'הגנבה' – הקרן, לשלמו בשיעור ה'חי' והמלא שלו. (רש"ר הירש – משפטים. וע"ע בהכתב והקבלה' שם).

'מ'אשר ירשיעון אלהים' ולא המרשיע את עצמו' – יש לתמוה, בשלמא אילו היה כתוב 'אשר ירשיעון עדים', מובן למעט 'מרשיע את עצמו', אבל כיצד ממועט מרשיע עצמו מהרשעת הדיינים? ויש להוכיח מכאן גדר דין 'הודאת בעל דין כמאה עדים דמי', שהרי זה כפוסק דין חיוב על עצמו, והודאתו במקום בית דין היא באה – 'כן משפטך אתה חרצת'. (עפ"י בית ישי – צ. ע"ש באריכות. ועע"ש בסי' קה. ובמש"כ בב"מ מג: בבאר דברי רש"י שם).

וב'זכר יצחק' (ח"ב מו,ה) ג"כ עמד על דרש זה, וביאר, שהלימוד הוא ממשמעות הפשט, מכך שתלה הכתוב את חיובו בהרשעת בית דין, ולא שהמעשה בעצמו מחייב כבשאר דיני ממונות, ממילא מובן שלא שייך כאן דין 'הודאת בעל דין כמאה עדים דמי', כיון שעדיין אינו חייב מאומה, ואפילו לצאת ידי שמים (כדאיתא בירושלמי ספ"ג דכתובות), ואינו בגדר 'בעל דין' לענין מה שיטילו ב"ד עליו חיוב בעתיד. [לענין חיוב לצי"ש בקנס – ע"ע במובא בסוטה כד: וע' חו"ב שבועות לג שצידד שלפנים משורת הדין יש לו להמתין לעדים ולא להודות ולהיפטר, ולא מיבעיא במקום שהשני הופסד אלא אפילו בקנס כגון ד' וה'].]

'פרט למרשיע את עצמו... למודה בקנס ואחר כך באו עדים דפטור' – מבואר כאן שני דינים ב'מודה בקנס'; אי אפשר לחייב אדם קנס על סמך הודאתו. ולא זו בלבד, אלא הודאתו מהוה סיבת פטור. שלכן אפילו אם יבואו עדים וכבר אין צריך את הודאתו כדי לחייבו, חיובו כבר נפקע.

ויש אופנים מסוימים שקיים רק הדין הראשון (ולכן צריך על כך דרש מיוחד, כי הוא דין אמת כלעצמו, הגם שנאמר גם דין 'פטור'. וערש"י) – כגון בהודאה שלא בבית-דין סמוכים (ע' להלן עה, ובפוסקים). שאינה הודאה הפוטרת, אלא שאי אפשר לחייבו על פי הודאתו. (וע"ע נפקותות נוספות בחו"א ב"ק יח,ז. וע' זכר יצחק ח"ב מו,ה ובשערי ישר ז,יט, בהרחבה).

'כל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא לדבר שנתחדש בה' – אף על פי שבכל מקום הדבר שנתחדש נאמר בתורה בפרשה מאוחרת, וכאן הוא נאמר קודם לכן, – שמא יש לומר ש'נשנית' אין רצה לומר באחרונה דוקא, אלא שכתובה פעם נוספת. (שיטה מקובצת).

(לאחר בדיקה במחשב, נמצא שבכל מקום בש"ס נאמר 'לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה, וכאן הפעם היחידה בש"ס שאמרו 'אלא לדבר שנתחדש' ללא המלה 'בשביל'. ואפשר אולי לפרש, ש'בשביל' מורה שהדבר שנתחדש הוא ידוע ומפורש, והכל נשנה שוב עבורו ובגללו. ואכן, דוק ותמצא שבכל מקום מדובר על חידוש דין שהשמיענו הכתוב במפורש. ואולם כאן שונה שהפרשה נשנתה כדי לדרוש מ'המצא תמצא'. והו' 'לדבר שנתחדש' היינו, כדי שתדרוש אותו דבר. ומיושבת בזה הערת השיטה, שאף שבכל מקום אין אומרים זאת אלא כשכתוב לאחרונה, כאן שהכפילות באה גם כדי ללמד את הדרש (אף כי 'המצא תמצא' לבד מיותר, י"ל שכפילות הפרשה גם מסייעת לזה), אין לחוש בכך שכתוב קודם. ו'פטטיא דאורייתא טבין').

דפים טה – טו

סיכומי סוגיות

דיני תשלומי הגנב, בשינויי-ערך של החפץ הגנוב
כל שינוי-שווי של הגניבה, עלול לבוא באחד משלשה אופנים אלו: שינוי במחירו של החפץ, ללא